

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 7 februari 1940 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504).

Genom en den 19 januari 1940 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 18, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

Lag

om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504).

Härigenom förordnas, att 10, 11 och 14 §§¹⁾ luftskyddslagen den 11 juni 1937 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

10 §.

1 mom. Det åligger — — — lämna erforderligt biträde.

2 mom. Vill någon i enlighet med gällande plan för luftskyddet inom visst luftskyddsområde anordna skyddsrum inom fastighet eller byggnad eller del av fastighet eller byggnad, som tillhör eller innehaves av annan, må länsstyrelsen på framställning föreskriva, att tillfälle skall lämnas till utförande av arbete, som erfordras för ändamålet.

För skada och intrång, som förorsakas av skyddsrummets anordnande, skall, där ej åtgärden medför allenast ringa kostnad eller olägenhet, skälig ersättning lämnas. Kan överenskommelse om ersättning icke träffas, må den, som fordrar ersättning, väcka talan därom vid rätten i den ort, där fastigheten eller byggnaden är belägen.

Innan arbetet börjas, skall hos länsstyrelsen ställas pant eller borgen för ersättningens gäldande; dock skall vad sålunda stadgats icke gälla kronan.

3 mom. Finner länsstyrelsen annan åtgärd än i 2 mom. avses vara erforderlig för beredande av luftskydd, vare ägare eller innehavare av egendom, som av åtgärden beröres, pliktig att tåla åtgärden, såvida den för honom medför allenast ringa kostnad eller olägenhet.

¹⁾ Senaste lydelse se SFS 1939: 298.

11 §.

1 mom. Finner Konungen beträffande viss ort erforderligt, att inom orten inrättas skyddsrum, i vilka vid luftanfall skydd kan beredas åt personal, som har att leda eller fullgöra luftskyddstjänst berörande orten i dess helhet, åt personer, som omhändertagas vid hjälpplatser, eller åt vägfarande och andra, som uppehålla sig utomhus på allmänna platser, må Konungen ålägga vederbörande kommun att inom nämnda ort anordna dylika skyddsrum.

Konungen må ock, där det finnes nödigt, att invånarna inom viss ort äro försedda med gasmasker, ålägga kommunen att anskaffa och på betryggande sätt i lager förvara gasmasker, till det antal Konungen bestämmer, för den del av befolkningen, som icke är avsedd att fullgöra luftskyddstjänst.

2 mom. Kan med utförandet av luftskyddsåtgärd, som nedan sägs, icke utan äventyrande av luftskyddet anstå och betingar åtgärden icke oskäligen kostnad, må länsstyrelsen ålägga kommun:

att inom kommunens anläggningar och inrättningar vidtagna erforderliga åtgärder för att varna personalen, då luftanfall hotar;

att verkställa sådana anordningar beträffande gatubelysningen, som erfordras för att åstadkomma mörkläggnings inom kommunen;

att i den mån det lämpligen kan ske genomföra nödiga skydds- och reservanordningar för att säkerställa driften vid kommunens tekniska verk;

att vidtagna erforderliga skyddsanordningar för driftspersonalen vid nämnda verk; samt

att sörja för utbildning och övning av sådan hos kommunen anställd personal, som i följd av sin anställning är avsedd att fullgöra luftskyddstjänst.

Det åligger därjämte kommun att på betryggande sätt förvara den för luftskyddstjänsten inom vederbörande luftskyddsområde avsedda gasskyddsmaterielen.

3 mom. Annan ägare eller innehavare av viss anläggning eller inrättning än kommun må av Konungen åläggas att med avseende å driften vid anläggningen eller inrättningen vidtagna sådan åtgärd, som icke utan äventyrande av luftskyddet kan anstå och icke för ägaren eller innehavaren medför oskäligen kostnad.

4 mom. Ägare eller innehavare av fastighet eller annan egendom, för vilken luftskyddsplan uppgjorts, vare skyldig att anskaffa och underhålla sådan brandredskap, som länsstyrelsen prövar erforderlig för fastighetens eller egendomens behov.

5 mom. Om skyldighet i vissa fall för ägare av anläggning, inrättning eller byggnad att anordna skyddsrum gäller vad därom särskilt stadgas.

14 §.

Den som åsidosätter bestämmelse i 10 eller 11 § eller föreskrift eller åläggande, som där avses, må av länsstyrelsen föreläggas lämpligt vite.

Länsstyrelsen äge ock lämna erforderlig handräckning eller ombesörja föreskriven åtgärd samt uttaga kostnaden därför av den försumlige.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I fråga om de skäl som ligga till grund för förslaget får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Ändringarna i luftskyddslagen avse *dels* bestämmelser om inrättande av skyddsrum för luftskyddsändamål och *dels* bestämmelser rörande civilbefolkningens förseende med gasskyddsutrustning.

Inrättande av skyddsrum för luftskyddsändamål.

Gällande bestämmelser.

Författningsbestämmelser.

Luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504, ändr. nr 298/1939) innehåller i 7—12 §§ stadganden om luftskyddets förberedande. Skyldighet att inrätta skyddsrum finnes däri icke direkt föreskriven. Dock stadgas i 11 § 1 mom. första stycket bland åtgärder, vilka länsstyrelse såsom ledare av luftskyddet inom länet kan ålägga kommun, skyldighet att vidtaga erforderliga skyddsanordningar för driftspersonalen vid kommunens tekniska verk; till sådana anordningar synes även skyddsrum kunna räknas. Förutsättning för ett dylikt åläggande är emellertid, att med utförandet av sådan luftskyddsåtgärd icke utan äventyrande av luftskyddet kan anstå samt att åtgärden icke betingar oskäligen kostnad. Stadganden, som ej hava avseende å kommunerna, äro ännu knapphändigare. I 10 § 2 mom. föreskrives sålunda, att ägare eller innehavare av anläggning, inrättning, fastighet eller annan egendom, som beröres av luftskyddets planläggning, är pliktig att med avseende å egendomen tåla åtgärd, som av länsstyrelsen prövas erforderlig för beredande av luftskydd, såvida åtgärden för honom medför allenast ringa kostnad eller olägenhet. Om än anordnande av skyddsrum formellt går in härunder och lagrummet därför är tillämpligt i fråga om tålande av att skyddsrum inrättas, torde dock sådan åtgärd knappast hava avsetts; man synes närmast hava tänkt på anbringande av alarmanordningar och dylikt. — I fråga om luftskyddslagen torde även böra omnämnas föreskrifterna i 8 § att det åligger länsstyrelsen att med ledning av luftskyddsinspektionens anvisningar meddela erforderliga bestämmelser om planläggningen av luftskyddet inom länets olika delar samt i 9 § att luftskyddschefen skall uppgöra plan för luftskyddet samt i övrigt förbereda dess genomförande inom luftskyddsområdet. Bestämmelserna i 8 och 9 §§ hava givetvis avseende även å inrättandet av skyddsrum. Att uppmärksamma är vidare stadgandet i 13 § första stycket, enligt vilket Konungen, om riket be-

finner sig i krig eller krigsfara, äger förordna, att riket eller del därav skall försättas i luftskyddstillstånd och att planerna för luftskyddet helt eller delvis skola verkställas. — Enligt 14 § må den, som åsidosätter bestämmelse i 10 § eller åläggande, som meddelats enligt 11 §, av länsstyrelsen föreläggas lämpligt vite. Fullgöres ej åläggande, som nyss är sagt, äger länsstyrelsen ock ombesörja åtgärden samt uttaga kostnaden för densamma av den försumlige.

Jämlikt 2 § luftskyddskungörelsen den 10 juni 1938 (nr 307, ändr. 801/1939) bör vid luftskyddets förberedande övervägas, bland annat, i vad mån planläggningen av detsamma skall omfatta byggnadstekniska åtgärder ävensom andra åtgärder för beredande av kollektivt skydd mot verkningar av bomber och stridsgaser. Det må nämnas, att i 2 § luftskyddskungörelsen skillnad göres mellan tre olika slag av luftskydd, nämligen *allmänt luftskydd* eller åtgärder, som avse ett samhälle i dess helhet, *industriluftskydd* eller åtgärder beträffande särskilda anläggningar och företag samt *enskilt luftskydd*, vilket beskrives såsom åtgärder i övrigt för beredande av luftskydd. I anslutning till denna uppdelning bruka skyddsrum för ändamål, som äga samband med det allmänna luftskyddet, benämnas allmänna skyddsrum, medan för övriga skyddsrum användes termen enskilda skyddsrum. De allmänna skyddsrummen uppdelas i sin tur i centraler för luftskyddsledningen, skyddsrum för luftskyddspersonal i övrigt, skyddsrum för hjälplatser och skyddsrum för gatutrafikanter, vilka sistnämnda även benämnas offentliga skyddsrum.

För frågan om inrättandet av skyddsrum äro vidare vissa bestämmelser i lagen den 31 mars 1938 (nr 90, ändr. 294/1939) om förfoganderätt för luftskyddets behov av betydelse. Dessa bestämmelser äga emellertid tillämpning allenast då luftskyddstillstånd är rådande. 4 § innehåller i 1 mom. föreskrift därom, att ägare eller innehavare av anläggning, inrättning, fastighet eller annan egendom, för vilken luftskyddsplan uppgjorts eller luftskydd eljest erfordras, är pliktig att tåla eller vidtaga de åtgärder med avseende å egendomen ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för luftskyddets genomförande. Underlåter någon att vidtaga åtgärd, som avses i 4 § 1 mom., äger länsstyrelsen enligt 2 mom. i samma paragraf ombesörja åtgärden; kostnaden härför må, efter prövning av domstolen i den ort, där åtgärden ägt rum, uttagas av den försumlige, i den mån han icke på grund av stadgande i luftskyddsförfogandelagen eller eljest är berättigad till ersättning för åtgärden. Har åtgärd vidtagits, varom i 4 § 1 mom. sägs, må enligt 5 § 1 mom. ersättning, efter vad som finnes skäligt, av kronan lämnas för den kostnad ägaren eller innehavaren i följd därav fått vidkännas. Avser åtgärden huvudsakligen beredande av skydd för viss egendom eller dess ägare eller innehavare eller för personer, som vid den tid, då luftskyddstillstånd inträdde, bodde eller vistades inom egendomen eller eljest nyttjade denna, utgår emellertid enligt 5 § 3 mom. ersättning allenast om och i den mån det med avseende å storleken av kostnad eller skada, som föranledes av åtgärden, samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

Allmänna bestämmelser om skyldighet för kommun att inrätta skyddsrum finnas icke i gällande författningar.

Bestämmelser om statsbidrag.

Vid 1937—1939 års lagtima riksdagar har för budgetåren 1937/38, 1938/39 och 1939/40 under femte huvudtiteln, rubriken »Civilt luftskydd: Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum» anvisats reservationsanslag å tillhoppa 500,000 kronor. Bidrag hava i främsta rummet varit avsedda att tillgodose behovet av ledningscentraler, skyddsrum för aktiv personal och hjälpplatser, men bidrag skulle, i den mån anslagen lämnade tillgång därtill, kunna erhållas även till inrättande av skyddsrum för allmänheten. Under de två förstnämnda budgetåren utgingo bidrag endast för anordnande av skyddsrum i redan uppförda byggnader. Enligt de för budgetåret 1939/40 gällande föreskrifterna kunna bidrag utgå oberoende av om man avser att utnyttja äldre byggnader eller att i annan ordning tillgodose behovet, då det gäller anordnande av skyddsrum för ledningscentraler och den aktiva personalen till ur luftskyddssynpunkt viktiga kommuner samt då fråga är om skyddsrum för civilbefolkningen, i den mån det gäller kommuner med svag ekonomisk ställning. Bidragen hava utgått med, i princip, $\frac{2}{3}$ av kostnaderna.

På framställning av Kungl. Maj:t har även ur t i m a r i k s d a g e n 1939 beviljat avsevärda belopp för budgetåret 1939/40 för anordnande av skyddsrum. Sålunda har under rubriken »Civilt luftskydd: Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum» — avseende statsbidrag med $\frac{2}{3}$ av kostnaderna för anordnandet av ledningscentraler, skyddsrum för aktiv personal och för hjälpplatser ävensom skyddsrum i hamnarna — beviljats ett reservationsanslag å 4,300,000 kronor. Anslag för statsbidrag till inrättande av skyddsrum för allmänheten har däremot icke begärts av Kungl. Maj:t. Under behandlingen av nyssnämnda ärende har emellertid av såväl föredragande departementschefen som riksdagen framhållits, att blivande bestämmelser i ämnet borde få retroaktiv karaktär. — Under rubriken »Bidrag till enskilda järnvägar för anordnande av vissa skyddsrum» har anvisats ett reservationsanslag å 500,000 kronor. Härvid avses statsanslag med $\frac{2}{3}$ av kostnaderna för dylika anläggningar. Att märka är vidare, att anslag avses ifrågakomma endast beträffande orter, som ur försvars- eller folkförsörjningssynpunkt äro särskilt betydelsefulla.

Det må slutligen anmärkas, att åtgärder även vidtagits för anordnande av skyddsrum i vissa staten tillhöriga fastigheter.

Vissa förslag och framställningar rörande åtgärder för inrättande av skyddsrum.

I två motioner (I: 152 och II: 191) vid 1939 års lagtima riksdag hemställdes, bland annat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt reglering i luftskyddslagen av kommuners och enskildas skyldighet att medverka vid luftskyddets förberedande, innefattande jämväl frågan om fördelningen av kostnaderna för allmänna skyddsrum. I skrivelse den 15 april 1939, nr 5, uttalade riksdagen under punkten 179, att riksdagen funne det vara av vikt, att frågan om fördelningen av kostnaderna

för anordnandet av allmänna skyddsrum genom Kungl. Maj:ts försorg underkastades förnyad prövning. Riksdagen hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte taga denna fråga under förnyat övervägande och för 1940 års riksdag framlägga det förslag, vartill prövningen kunde föranleda.

Den 30 juni 1939 begärde och erhöll chefen för socialdepartementet Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla högst fem sakkunniga för att verkställa utredning — förutom beträffande gasskyddsutrustning för den civila befolkningen — i fråga om grunderna för statsbidrag till kommuner för anordnande av skyddsrum och därmed sammanhängande spörsmål. Härvid yttrade föredragande departementschefen, statsrådet Forslund, bland annat, att de anslag, som anvisats för anordnande av luftskyddsrum, i första hand avsetts för att bereda skyddsrum för den aktiva luftskyddspersonalen, varvid man utgått från att initiativet till inrättandet av dylika skyddsrum skulle tagas av respektive kommuner. Gällande grunder för statsbidrags utgående lede emellertid på åtskilliga punkter av en viss oklarhet, varför desamma med ledning av den erfarenhet, som förvärvats, borde bliva föremål för en allmän granskning och därefter förslag till närmare bestämmelser i ämnet utarbetas. Därvid borde ej blott beaktas fördelningen av kostnaderna för skyddsrummen utan även de förutsättningar, under vilka statsbidrag borde utgå, samt andra dithörande frågor, bland annat spörsmålet om införande av förpliktelse för kommunerna att anordna skyddsrum av ifrågavarande slag.

Vad åter anginge frågan om skyddsrum för civilbefolkningen i övrigt, syntes det enligt departementschefens åsikt icke kunna ifrågasättas, att staten skulle åtaga sig ansvaret för att dylika skyddsrum bleve inrättade ens i orter, som kunde befaras vara särskilt utsatta för risken att drabbas av luftanfall. De huvudsakliga kostnaderna måste därvidlag bäras av kommunerna och enskilda. Det borde emellertid undersökas, i vad mån statsbidrag i vissa fall borde givas även för åtgärder av senast behandlade natur.

Sakkunniga tillkallades därefter den 11 juli 1939. De antogo benämningen »1939 års luftskyddsutredning».

Under tiden efter de sakkunnigas tillsättande inkommo till Kungl. Maj:t vissa i propositionen omnämnda ytterligare framställningar i ämnet. Tre av dessa skrivelser äro av hemlig natur och hava hållits utskottet till handa.

Den 20 december 1939 avlämnade 1939 års luftskyddsutredning betänkande med utredning och förslag angående civilbefolkningens förseende med gasmasker samt inrättande av skyddsrum för luftskyddsändamål (statens off. utredn. 1939: 42).

I betänkandet framlade utredningen fem författningsförslag, nämligen förslag till:

- 1) lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504);
- 2) kungörelse om försäljning av folkgasmasker;
- 3) kungörelse om ändring i vissa delar av luftskyddskungörelsen den 10 juni 1938 (nr 307);

4) lag om skyldighet i vissa fall att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål; samt

5) kungörelse om statsbidrag till inrättande av skyddsrum för luftskyddsändamål.

Dessa författningsförslag hava såsom bilagor (*Bilagor 2—6*) fogats vid propositionen.

För utredningens förslag såvitt angår inrättande av skyddsrum för luftskyddsändamål må här lämnas följande redogörelse.

Byggnad av allmänna skyddsrum.

Beträffande spørsmålet om införande av förpliktelse för kommunerna att anordna allmänna skyddsrum förklarar utredningen, att den efter att hava införskaffat upplysningar rörande frågan, i vilken omfattning allmänna skyddsrum hittills blivit inrättade, kommit till den uppfattningen, att Kungl. Maj:t borde bemyndigas att ålägga kommun att i enlighet med gällande plan för luftskyddet redan i fredstid anordna dylika skyddsrum. Att därvid göra skillnad mellan olika slag av skyddsrum syntes icke motiverat. Visserligen torde det ligga större vikt uppå att skyddsrum inrättades för luftskyddspersonal än för gatutrafikanter, men utredningen ville för sin del understryka behovet av skyddsrum jämväl för sistnämnda ändamål. Stadgande om befogenhet för Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter om inrättande av allmänna skyddsrum hade upptagits i förslag till ett nytt 1 mom. i 11 § luftskyddslagen. Utredningen avsåge, att nämnda stadgande skulle kompletteras med bestämmelser om rätt för kommuner, som förpliktades bygga skyddsrum, att erhålla statsbidrag till kostnaderna därför.

Beträffande den närmare innebörden av förslaget till ändring av 11 § anför utredningen följande:

Det nya 1 mom. består av två stycken. I första stycket behandlas frågan om inrättandet av allmänna skyddsrum. Utredningen erinrar om att dessa brukade uppdelas i fyra grupper, vilka enligt vedertagen terminologi benämndes centraler för den lokala luftskyddsledningen, skyddsrum för luftskyddspersonal i övrigt, skyddsrum för hjälpplatser och offentliga skyddsrum. Det kunde enligt utredningens åsikt ifrågasättas att vid angivandet av vilka slags skyddsrum, som kommun skulle kunna åläggas bygga, begagna de sålunda vedertagna benämningarna. Då dessa icke vore fullt otvetydiga, hade det emellertid syntes utredningen lämpligare att i lagtexten använda andra uttryck av motsvarande innebörd.

I 1 mom. andra stycket hava upptagits bestämmelser rörande skyldighet för kommuner att anskaffa och förvara gasmasker.

Beträffande 2—5 mom. i utredningens förslag anför utredningen följande:

2 mom. är lika med nuvarande 1 mom. med det undantag endast, att sista stycket undergått en mindre redaktionell jämkning. — 3 mom. är lika med nuvarande 2 mom. och 4 mom. lika med nuvarande 3 mom. — I 5 mom. lämnas hänvisning till de lagar om byggnadstekniskt luftskydd och om skyldighet i vissa fall att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål, vilka utredningen förutsätter skola utfärdas.

Anordnande av enskilda skyddsrum.

Utredningen förklarar sig vidare hava kommit till den uppfattningen, att tvingande bestämmelser om anordnande av enskilda skyddsrum numera borde meddelas. Erfarenheten hade visat, att man icke kunde räkna med att erforderligt antal skyddsrum skulle komma till stånd på frivillighetens väg.

Utredningen förordade därför, att förslag i huvudsaklig överensstämmelse med ett av byggnadsstyrelsen upprättat, den 19 september 1938 till Kungl. Maj:t överlämnat förslag till lag om byggnadstekniskt luftskydd måtte föreläggas riksdagen. Vidare framlade utredningen, såsom förut nämnts, förslag till lag om skyldighet i vissa fall att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål. Enligt vad i propositionen angives hava bestämmelser om skyldighet att anordna enskilda skyddsrum funnits böra sammanföras i en författning, utarbetad på grundval av nyssnämnda båda lagförslag.

Plikt att tåla åtgärder för inrättande av skyddsrum.

Utredningen framhåller, att vid inrättande av skyddsrum för gatutrafikanter borde iakttagas, att skyddsrummen förlades till sådana platser, där livligare samfärdsel ägde rum. För att detta skulle låta sig göra torde det ej sällan bliva nödvändigt att källarutrymmen inom privata byggnader toges i anspråk för ändamålet. Även eljest syntes det kunna inträffa, att ett allmänt skyddsrum måste föreläggas till en fastighet, som icke tillhörde vederbörande kommun. Kommunen vore då hänvisad till att genom förhandlingar söka utverka fastighetsägarens medgivande att få disponera de erforderliga utrymmena. Skulle fastighetsägaren vägra att lämna sitt tillstånd eller uppställa orimliga ersättningskrav, stode som regel intet tvångsmedel kommunen till buds. Utredningen erinrar dock om bestämmelserna i 10 § 2 mom. luftskyddslagen men framhåller, att nämnda lagrum ej alltid torde kunna tillämpas, när fråga vore om inrättande av allmänt skyddsrum.

Vidare påpekar utredningen, att motsvarande svårigheter kunde uppstå, då det vore fråga om att inrätta enskilda skyddsrum.

Utredningen betonar, att, med hänsyn till vikten av att skyddsrum bleve inrättade, åtgärder borde vidtagas i syfte att undanröja nyssnämnda svårigheter. För dem, som önskade anordna skyddsrum inom utrymmen, vilka tillhörde eller innehades av annan, torde rätt böra tillskapas att tvångsvis taga utrymmena i anspråk, även om den skada, som föranleddes därav, icke — vilket är förutsättningen i 10 § 2 mom. luftskyddslagen — kunde betraktas såsom ringa. För åtnjutande av denna rätt torde böra uppställas det villkor, att skäligen ersättning lämnades för skada och intrång.

Bestämmelser av angivet slag hava av utredningen föreslagits skola intagas i 10 § luftskyddslagen såsom ett nytt 3 mom. Härom har utredningen yttrat bland annat:

Rätten att vidtaga åtgärder för inrättande av skyddsrum inom utrymmen, som tillhöra eller innehavas av annan, torde böra göras beroende därav, att åtgärderna stå i överensstämmelse med gällande plan för luftskyddet inom orten. Befogenheten att medgiva dylik rätt lärer böra tillkomma länssty-

relsen. Skälig ersättning synes i princip böra lämnas för skada och intrång. Undantag härifrån påkallas emellertid av det i 2 mom. av förevarande paragraf givna stadgandet, att ägare eller innehavare av egendom, som beröres av luftskyddets planläggning, är pliktig att med avseende å egendomen utan ersättning tåla åtgärd, som av länsstyrelsen prövas erforderlig för beredande av luftskydd, såvida åtgärden för honom medför allenast ringa kostnad eller olägenhet. Utredningen vill uttala, att enligt utredningens uppfattning sistnämnda stadgande icke bör tolkas alltför restriktivt, i synnerhet icke då fråga är om inrättande av skyddsrum för invånarna i hyreshus. Det synes rimligt, att hyresgästerna i vanliga bostadshus i normala fall utan ersättning få tåla, att till våningarna hörande källarutrymmen i deras eget intresse inredas till skyddsrum. Tvist om ersättningsbeloppet bör av praktiska skäl avgöras av rätten i den ort, där vederbörande fastighet eller byggnad är belägen. Säkerhet bör ställas för ersättningens gäldande. Det torde böra ankomma på länsstyrelsen att avgöra, huruvida erbjuden säkerhet är av beskaffenhet att kunna godkännas.

Statsbidrag för inrättande av skyddsrum.

Luftskyddsutredningen framhåller, att den ej funne motiverat, att rätten att erhålla statsbidrag till anordnande av skyddsrum gjordes beroende av huruvida skyddsrummet skulle förläggas i redan uppförd byggnad eller annorstädes. Däremot borde statens bidragsverksamhet på förevarande område begränsas till att avse allmänna skyddsrum. Å andra sidan syntes skäl till än snävare begränsning icke föreligga. Skyddsrum för gatutrafikanter borde följaktligen i det hänseende, varom nu vore fråga, likställas med övriga allmänna skyddsrum. Vidare syntes möjlighet böra hållas öppen att i begränsad omfattning lämna bidrag jämväl till inrättande av enskilda skyddsrum. Enligt utredningens uppfattning borde sålunda statsbidrag i enstaka undantagsfall kunna få utgå till anordnande av skyddsrum vid företag av synnerlig betydelse ur försvars- eller folkförsörjningssynpunkt. Främst borde därvid beaktas behovet av skyddsrum vid viktigare hamnar och järnvägs-knutar.

Beträffande frågan om statsbidragets storlek framhåller utredningen, att den kommit till den uppfattningen, att gällande ordning på förevarande område borde bibehållas i stort sett oförändrad. Såsom huvudregel borde sålunda gälla, att bidrag finge utgå med två tredjedelar av verkliga kostnaden, oberoende av för vilket ändamål skyddsrummet vore avsett. Beträffande sådana synnerligt skattetyngda kommuner, i vilka behov av särskilt omfattande luftskyddsåtgärder föreläge, borde likväl större bidrag undantagsvis kunna komma ifråga.

Förslag till kungörelse angående bidragsverksamheten, avsedd att utfärdas av Kungl. Maj:t, har uppgjorts av utredningen (se *Bilaga 6* vid propositionen). Beträffande innehållet i denna kungörelse framhåller utredningen bland annat:

Rätt att erhålla statsbidrag synes lämpligen böra medgivas endast för de fall, då inrättandet av skyddsrum framstår såsom angeläget. Vid bedömande härav bör i fråga om varje särskild ort tagas hänsyn, förutom till faran för luftanfall, jämväl till ortens storlek samt bebyggelse och beskaffenhet i övrigt. Självfallet bör rätt till statsbidrag städse föreligga, där Kungl. Maj:t meddelat åläggande för sökanden att inrätta skyddsrum.

Såsom oefftergivlig förutsättning för erhållande av statsbidrag till anordnande av skyddsrum bör vidare gälla, att skyddsrummet skall erbjuda trygghet åtminstone mot splitter och husras. Möjlighet bör därjämte hållas öppen att från fall till fall föreskriva strängare villkor med avseende å skyddsrummens beskaffenhet. I sådant hänseende må anmärkas, att det enligt utredningens uppfattning regelmässigt bör fordras, att skyddsrum göres gastätt. Avvikelse härifrån bör ske endast på grund av särskilda förhållanden.

Över 1939 års luftskyddsutrednings betänkande infordrades utlåtanden från åtskilliga myndigheter och sammanslutningar. För innehållet i de inkomna yttrandena, såvitt i förevarande sammanhang är fråga, redogöres å sid. 17—20 i propositionen, vartill utskottet hänvisar.

Vid remiss till lagrådet av upprättat förslag till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen anförde föredragande departementschefen, statsrådet Möller — efter att hava redogjort för förslagen rörande inrättande av skyddsrum — följande:

»Den senaste tidens utrikespolitiska händelser synas mig starkt motivera, att åtgärder utan dröjsmål vidtagas, varigenom garanti kan vinnas för att de skyddsrum komma till stånd, vilka kunna anses oundgängligen erforderliga för beredandet av en något så när tillfredsställande trygghet. Det förslag, som 1939 års luftskyddsutredning i sådant hänseende framlagt rörande vissa ändringar i luftskyddslagen och för vars huvuddrag redogörelse lämnats i det föregående, synes mig ändamålsenligt och jag godtager detsamma i princip. Vad angår luftskyddsutredningens förslag till lag om skyldighet i vissa fall att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål har det, såsom förut framhållits, befunnits lämpligt att sammanföra bestämmelserna i detsamma med stadgandena i förslaget till lag om byggnadstekniskt luftskydd till en författning. Dessa lagstiftningsspörsmål anmälas av chefen för justitiedepartementet.

Jag har låtit inom socialdepartementet upprätta förslag till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen. Vad i yttrandena anförts har icke synt mig vara av beskaffenhet att föranleda ändringar i sak i utredningens förslag.

Vissa jämkningar av huvudsakligen formell natur hava emellertid vidtagits såväl i 10 som i 11 §. Sålunda hava, bland annat, de av utredningen föreslagna bestämmelser, som avsetts skola ingå i 10 §, upptagits såsom ett 2 mom., under det att nuvarande 2 mom. med någon omformulering fått bilda ett nytt 3 mom. — I förevarande sammanhang har ställning tagits allenast till de bestämmelser, som hava avseende å anordnandet av skyddsrum. Till de bestämmelser i 11 §, som hava avseende å kommunernas skyldigheter i fråga om anskaffning och förvaring av gasmasker, återkommer jag i det följande.

I samband med behandlingen av 11 § 1 mom. har utredningen anmärkt, att särskilt stadgande icke torde erfordras angående påföljderna för det fall, att åläggande, som där avsåges, åsidosattes. I sådant avseende hänvisades till innehållet i 14 §. Då det synes lämpligt, att länsstyrelsen erhåller befogenhet att förelägga vite eller att lämna erforderlig handräckning eller ombesörja

föreskriven åtgärd i varje fall, då ett åsidosättande sker av bestämmelse i 10 eller 11 § eller av föreskrift eller åläggande, som där avses, har jämväl 14 § givits ändrad lydelse.

Vad angår frågan om statsbidrag för inrättande av skyddsrum vill jag i förevarande sammanhang allenast göra det principiella uttalandet, att jag för min del godtager utredningens förslag, att staten som huvudregel skall lämna bidrag till inrättande av allmänna skyddsrum samt att bidragets storlek skall bestämmas till i regel två tredjedelar av kostnaderna. Härvid bör emellertid noggrann prövning verkställas och hänsyn tagas till den värdestegring, som på grund av inrättandet av skyddsrum i vissa fall otvivelaktigt kan uppstå.»

Civilbefolkningens förseende med gasskyddsutrustning.

I de förut omnämnda motionerna I: 152 och II: 191 vid 1939 års lagtima riksdag hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte begära utredning, huruvida icke gasmasker lämpligen kunde av staten anskaffas och i mån av behov tillhandahållas civilbefolkningen utan kostnad för den enskilde.

Med anledning därav hade riksdagen i skrivelse den 15 april 1939, nr 5, punkten 176, anfört, att enligt riksdagens mening den i motionerna väckta frågan om civilbefolkningens förseende med gasskyddsutrustning vore värd allt beaktande. Skäl syntes riksdagen tala för att staten åtminstone i viss utsträckning bidroge till kostnaden för detta ändamål och därvid tillsäga, att gasskyddsutrustning i första hand tillhandahölles dem, som icke på egen bekostnad kunde anskaffa sådan. Riksdagen hade därför i skrivelsen anhållit, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och i vad mån civilbefolkningen borde på statens bekostnad tillhandahållas erforderlig gasskyddsutrustning.

När dåvarande chefen för socialdepartementet den 30 juni 1939 begärde Kungl. Maj:ts bemyndigande att utse sakkunniga för att verkställa utredning beträffande, bland annat, gasskyddsutrustning för den civila befolkningen anförde han, att nämnda spörsmål syntes vara av stor betydelse. Det syntes emellertid vara uteslutet, att staten i full utsträckning skulle ikläda sig ansvaret och kostnaderna för civilbefolkningens förseende med gasskyddsutrustning. I princip torde det få anses tillkomma den enskilde medborgaren att för sitt vidkommande lösa denna fråga. Därvid mötte emellertid vissa svårigheter, framkallade framför allt av nödvändigheten, att förvaring av gasmasker ordnades på ett sådant sätt, att deras användbarhet icke för snabbt minskades. Vidare tedde sig sannolikt anskaffandet av gasskyddsutrustning såsom en alltför betungande utgift för obemedlade och mindre bemedlade. Under sådana förhållanden syntes det böra övervägas, huruvida och i vilken utsträckning staten borde medverka till anskaffande, lagring och tillhandahållande av gasskyddsutrustning åt civilbefolkningen. Vid utredning härom borde även prövas, vilken gasmasktyp som kunde anses vara den för civilbefolkningen lämpligaste.

1939 års luftskyddsutredning.

Utredningen behandlar i sitt betänkande den 20 december 1939 ingående frågan om civilbefolkningens förseende med gasskyddsutrustning.

Utredningen redogör därvid i skilda kapitel för »gasfaran och möjligheterna att skydda sig däremot» (sid. 6—8), »sättet för anskaffande av folk-gasmasker» (sid. 9—11), »beräkningar rörande behovet av folk-gasmasker» (sid. 11—16) samt »valet av gasmasktyp» (sid. 16—17). Till dessa redogörelser torde utskottet få hänvisa. I förevarande sammanhang synes dock därom böra nämnas, att utredningen funnit det väl motiverat att genom statliga åtgärder underlätta civilbefolkningens förseende med gasmasker, att det syntes utredningen ofrånkomligt, att staten åtog sig ansvaret för att gasmasker för civilbefolkningen vid behov funnes tillgängliga inom landet, vilken fråga borde lösas genom statsinköp hos enskilda svenska tillverkare, att man enligt utredningens efter samråd med militär sakkunskap inom försvarsstaben vunna uppfattning tillsvidare kunde nöja sig med att anskaffa gasmasker åt befolkningen i luftskyddsarter av A- och B-klass (orter där mera omfattande planläggning av luftskyddet ansetts böra äga rum hava med hänsyn till faran för luftanfall indelats i fyra klasser — A, B, C och D — därvid de mest hotade områdena hänförts till klass A o. s. v.) samt att utredningen funnit C-gasmasken mest lämpad för civilbefolkningen i allmänhet (gasmaskerna indelas med hänsyn till effektivitet i tre typer, betecknade med A, B och C, därvid A-typen är den effektivaste men samtidigt också den dyraste).

Beträffande sättet för tillhandahållande av folk-gasmasker åt allmänheten anför utredningen bland annat:

Även om själva anskaffningen av folk-gasmasker ombesörjdes av staten, vore därmed icke givet, att kostnaden för civilbefolkningens förseende med gasmasker i dess helhet borde stanna å statsverket. Det syntes i princip rimligt, att de enskilda själva finge bekosta sin gasskyddsutrustning. Vissa svårigheter uppstode emellertid därvid. En av dessa bestode däri, att utgifterna för ändamålet skulle bliva alltför betungande såväl för de obemedlade som för ett flertal av de mindre bemedlade. Frågan i vad mån de enskilda medborgarna kunde åläggas skyldighet att betala för sina gasmasker sammanhängde med spörsmålet, huruvida gasmaskerna redan i fredstid skulle tillhandahållas allmänheten eller om de tillsvidare borde läggas i förråd och utdelas först i händelse av krig. Med hänsyn till att gasmaskerna vore relativt ömtåliga, varför man finge räkna med relativt kort hållbarhetstid, därest de utlämnades till allmänheten, förklarade utredningen, att det icke kunde anses tillrådligt med sådan utdelning under fredstid. Utredningen förklarade sig vidare icke kunna förorda, att kostnaderna för anskaffningen av folk-gasmasker skulle täckas genom försäljning av anvisningar eller eljest genom upptagande av personliga avgifter redan i fredstid. Att i händelse av krig fordra betalning av dem, till vilka gasmasker då skulle utdelas, vore icke heller tilltalande. Utredningen hade för sin del icke funnit någon utväg, varigenom önskemålet, att de enskilda medborgarna själva skulle bekosta sina gasmasker, kunde på lämpligt sätt tillgodoses. Utredningen hade emellertid i möjligaste mån velat söka förekomma, att kostnaderna för gasmaskanskaffningen drabbade andra än dem, vilkas

behov av gasskydd det gällde att tillgodose. I sådant syfte föreslog utredningen, att nämnda kostnader fördelades mellan staten och de kommuner, där folkgasmasker i händelse av krig borde utdelas. Därmed vunnes åtminstone så mycket, att invånarna i de orter, för vilka gasmaskerna vore avsedda, i sista hand fingo bära en större andel av kostnaderna än befolkningen i övrigt.

Sättet att förverkliga vad utredningen sålunda föreslagit torde vara, att Kungl. Maj:t bemyndigades att, där Kungl. Maj:t funne nödigt, att invånarna i viss ort vid luftanfall vore försedda med gasmasker, ålägga vederbörande kommun att anskaffa folkgasmasker till det antal Kungl. Maj:t bestämde. Kommun, som ålades dylik skyldighet, borde samtidigt beredas möjlighet att tillhandla sig gasmaskerna av staten mot en ersättning, som motsvarade viss del av kostnaderna för gasmaskernas anskaffande.

Efter överbägande av olika alternativ har utredningen stannat för den uppfattningen, att ersättningen bör utgöra hälften av sammanlagda inköps- och förpackningskostnaden. Enligt vad utredningen inhämtat förefinnas utsikter för att staten skall kunna inköpa erforderligt antal lämpliga folkgasmasker för ett pris av högst 5 kronor 75 öre per styck. Kostnaderna för gasmaskernas förpackande på ett för långvarig lagring lämpat sätt beräknas uppgå till omkring 30 öre per gasmask. Utredningens förslag rörande fördelningen av kostnaderna för folkgasmaskernas anskaffande skulle sålunda innebära, att kommunerna finge vidkännas en utgift av högst 3 kronor för varje gasmask.

Föreskrift om rätt för Kungl. Maj:t i vissa fall att ålägga kommun att anskaffa gasmasker anser utredningen böra intagas i 11 § luftskyddslagen, som redan nu innehåller åtskilliga bestämmelser om kommuners och enskildas skyldighet att under fredstid tåla eller vidtaga luftskyddsåtgärder.

Vidare hava förslag till kungörelse om försäljning av folkgasmasker samt till viss med förevarande spörsmål sammanhängande ändring i luftskyddskungörelsen utarbetats av utredningen (se *Bilagorna 3* och *4* vid propositionen).

Beträffande innehållet i yttrandena över utredningens förslag, såvitt angår civilbefolkningens förseende med gasmasker, hänvisas till en å sid. 25 och 26 i propositionen intagen redogörelse.

Vid remissen till lagrådet av förslaget till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen anförde föredragande departementschefen i denna del följande:

»I överensstämmelse med 1939 års luftskyddsutrednings förslag har i departementsförslaget till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen i det nya 1 mom. av 11 § såsom ett andra stycke upptagits bestämmelse om skyldighet för kommun att i enlighet med av Konungen meddelade föreskrifter anskaffa och på betryggande sätt i lager förvara gasmasker för den del av befolkningen, som icke är avsedd att fullgöra luftskyddstjänst. Att märka är, att staten sörjer för att de personer, som vid krigsfall skola fullgöra luftskyddstjänst, bliva försedda med gasmasker.

Vad angår frågan om bekostandet av gasmaskutrustning vill jag i detta sammanhang inskränka mig till den deklARATIONEN, att kostnaderna för anskaffning av gasmasker enligt min mening böra bestridas av staten. Härav följer,

att det såsom bilaga 3 betecknade författningsförslaget icke synes mig kunna läggas till grund för blivande kungörelse i ämnet.»

L a g r å d e t har lämnat lagförslaget utan erinran.

Utskottet.

Det framlagda lagförslaget innebär i första hand att Kungl. Maj:t be- myndigas ålägga kommun att anordna allmänna skyddsrum. I samband där- med har skyldigheten för enskilda fastighetsägare m. fl. att tåla inrättandet av skyddsrum vidgats. Vidare har i luftskyddslagen upptagits bestämmelse om rätt för Kungl. Maj:t att ålägga kommun att anskaffa och på betryggande sätt i lager förvara gasmasker för den del av befolkningen, som icke är avsedd att fullgöra luftskyddstjänst. Utskottet har vid sin granskning av lagförslaget icke funnit anledning till erinran mot detsamma och får alltså hemställa,

att förevarande proposition, nr 18, måtte av riksdagen bifallas.

Stockholm den 7 februari 1940.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från f ö r s t a kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Wagnsson**, *Branting, Esk- hult, Ewerlöf, Karl Johan Olsson* och *Sandorf*;

från a n d r a kammaren: herrar *Lindqvist, Hedlund* i Östersund, *Olsson* i Mellerud, *Gezelius* och *Larsson* i Hede, fru *Gustafson** samt herrar *Dahlbäck* och *Gustafsson* i Lekåsa.

---

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.